

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תז

כ בחשוון תשפ"ב

פרשת "חיי שרה"

"אדם לעמל יולד"

חשיבות לימוד גמרא בעיון (ב)

שטחית חסרת ראיית מעמקים. העולם משדר כיום קלילות, והכל חפצים בחיים קלים. אפילו חוויית הקריאה, שהיא כעין לימוד וחינוך עבור הילד או המבוגר, התחלפה לקריאת קומיקסים ותמונות, במקום ספרי-הקריאה עבי-הכרס שאנו גדלנו עליהם. אפילו ספרים על גדולי ישראל מופיעים כיום בצורה הזו. אמנם יש לכך אף מעלות, אבל בסופו של דבר הרגל זה מחנך לרדידות וחלילה אם אדם יישאר במדרגה זו.

התורה מלמדת אותנו שהמגמה האלוקית בתכלית האדם היא הפוכה לחלוטין מהרוח הרווחת כיום. איוב אומר:¹ "אדם לעמל יולד", והגמרא בסנהדרין² דנה בביאור הפסוק ומסיקה

¹ פרק ה, פסוק ז - "שהאדם נולד לעמול בביגע כפיו, ובעמלו יביא לחמו. והעושה עושר שלא בעמל וביגיע כפיו הוא עמל ואון ולא יצמיח ולא יתקיים ביד בניו. סוף דבר שעקר הצלחת האדם תלוי בהשתדלותו ובעמלו ויגיע כפו" (מלבי"ם, שם).

² דף צט, עמוד ב: "אמר רבי אלעזר: כל אדם לעמל נברא, שנאמר כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו - הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפך - הוי אומר לעמל תורה נברא".

"נפש עמל עמלה לו"

התרבות שאנו שרויים בקרבה יוצרת אנשים שהשיח החברתי שלהם לוקה בשטחיות. הם אינם יודעים, ואף אינם מסוגלים, לנהל שיחה בעלת עומק. לכן פעמים רבות נראה שהתקשורת בין אנשים רבים נותרת ברמה ירודה: "מה העניינים?" - "סבבה"; "איך?" - "סבבה". זו מדרגת התקשורת המתנהלת בין אנשים רדודים, שחונכו וגדלו בעולם של שטחיות ומעולם לא למדו להעמיק.

התורה שבעל פה בנויה באופן הדורש מהלומד אותה לחשוב ומאלץ אותו לעיין בדברים. אם הוא לא יתאמץ לעיין במירב הבנתו הוא לא יצליח להבין את העומד מאחורי

הדברים ויותר רק בהבנה שטחית שלהם. התורה שבעל פה, ובעיקר הגמרא, בנויה בצורה מורכבת שצריך לעמול כדי לפענח אותה. מו"ר הרב יעקב כ"ץ שליט"א אומר שאדם שאינו יודע ללמוד בעיון אינו יודע לקרוא אפילו עיתון. הוא אינו מוכשר להבין אפילו את החדשות בעומק, את הכל הוא מנתח בצורה

כאשר אדם קוצר את פירות עמלו הוא חש סיפוק רב. אדרבה, "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו"⁷. ניתן לראות ביטוי לכך בחיי הצבא - דווקא ביחידות שבהן החיילים מוכשרים למשימתם בהכשרה מורכבת וקשה הם חשים עונג וסיפוק. הטבע האנושי מיוסד על "אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד".

אם כן, יש לשאול מדוע מלכתחילה נברא כך טבע האדם? מדוע לא נברא האדם באופן שיהנה מבטלה, שיהנה משטחיות, שיהנה מהשגת מטרות קלות, שיהנה מלימוד תורה בקלילות ובשטחיות? אומר על כך האדמו"ר מלובביץ', רבי מנחם מנדל שניאורסון זצ"ל, דבר נפלא מאוד⁸. הקב"ה ברא את האדם בטבע זה על מנת שבכך הוא ידמה לבוראו. הבריאה כולה במהותה היא מקבלת, פסיבית. לעומת זאת, הקב"ה הוא הנותן ללא גבול. הקב"ה ברא את האדם במטרה להטיב לו, ועל כן יצר בו תכונה של עשייה, שזוהי תכונה אלוקית, כפי המתבטא בכך שכל פרשת הבריאה עוסקת בעשייה שבה, "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת". על כן, כאשר יצר הקב"ה את האדם, נזר הבריאה, הוא עשה עימו חסד גדול וטבע בו להיות כדוגמת הבורא - נותן ולא מקבל, מתאמץ ולא מנוון.

"וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּם אֲמַר ה'"

דברים אלו נוגעים באופן ישיר לשאלה בה אנו עסוקים בנוגע ללימוד הגמרא.

מהותה של התורה שבעל פה הוא העמל הכרוך בה. במדרש תנחומא מובאים על כך דברים נפלאים⁹: "שלא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה... שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר¹⁰: 'הָעֵם הַהֲלָכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אֹר גָּדוֹל' - אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם... לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו. אור גדול אור שנברא ביום ראשון שגנזו הקדוש ברוך הוא לעמלי תורה שבעל פה ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד". העולם עומד על אלו המתאמצים על דברי

שהאדם נוצר על ידי ריבונו של עולם לשם עמל הפה, לעמל התורה. מקובלנו מה'חזון איש' שכל המעלות שנמנו בסוף פרקי אבות שלומד התורה זוכה להן נקנות דווקא על ידי לימוד תורה בעמל ובמאמץ שכלי, שזוהי תכלית שלמות האדם.

המדרש מתאר³ שאברהם אבינו היה מהלך בארם נהריים מתוך מטרה להגיע אל הארץ המובטחת שכלל לא ידע היכן היא. בתיירו שם ראה בני אדם האוכלים ושותים ופוחזים. הזדעזע ואמר: הלואי לא יהיה לי חלק בארץ הזאת! לעומת זאת, כאשר הגיע לסולמה של צור, היינו לגבולה של ארץ ישראל, ראה את אנשי המקום עסוקים בניכוש ועידור ובשאר עבודות האדמה, ואמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת! השיב לו הקב"ה⁴: "לְזֶרַעְךָ אֶתְּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת!" ארץ ישראל, ארץ ה' ונחלת עם ישראל, נוצרה באופן שפירותיה יצמחו בעמל - על ידי עמל בבניית הארץ ועל ידי עמל בתורה. זהו אופיה של ארץ ה', ארץ התורה וארץ הנבואה.

"כִּי בְצֵלָם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם"

יש לשאול שאלה עמוקה בעניין זה. מדברי הרמח"ל ב'דרך הי'י'⁵ וב'דעת תבונות'⁶ אנו למדים שכוונת הקב"ה בבריאת העולם, במידה בה אנו מסוגלים להבינה, היא על מנת להטיב לנו. אם כן, מדוע הוא לא ברא אותנו בבית הבראה, במקום בו אדם יקבל את כל שירצה בקלות, אלא העדיף לברוא אותנו בעולם המצריך עמל ועבודה?

התשובה היא שהטבע האנושי מורה שכדי להגיע אל הטוב יש לעמול, ואילו כאשר אדם מקבל מתנת חינוך אין לכך ערך. איש אינו אוהב לקבל צדקה, ולעומת זאת

³ בראשית רבה, פרשה לט, אות ח: "אמר רבי לוי: בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים. אמר: הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת! וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש, בעידור בשעת העידור. אמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת! אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'לזרעך אתן את הארץ הזאת'."

⁴ בראשית, פרק יב, פסוק ז

⁵ חלק א, פרק ב

⁶ אות יח: "מה שנוכל להשיג בענין זה הוא, כי האל ית"ש הוא תכלית הטוב ודאי. ואמנם, מחק הטוב הוא להיטיב, וזה הוא מה שרצה הוא ית"ש - לברוא נבראים כדי שיוכל להיטיב להם, כי אם אין מקבל הטוב - אין הטבה. ואמנם, כדי שתהיה ההטבה הטבה שלימה, ידע בחכמתו הנשגבה שראוי שהיו המקבלים אותה - מקבלים אותה ביגיע כפם, כי אז יהיו הם בעלי הטוב ההוא, ולא ישאר להם בושט פנים בקבלם הטוב, כמי שמקבל צדקה מאחר. ועל זה אמרו (ירושלמי ערלה פרק א, הלכה ג): 'מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באפיה'". כך כתבו גם האר"י והרמ"ק, ועיין עוד טללי חיים, בראשית, עמודים לד-לה.

⁷ בבא מציעא, דף לח, עמוד א

⁸ לקוטי שיחות, חלק טו, עמוד 93

⁹ פרשת נח, סימן ג

¹⁰ ישעיהו, פרק ט, פסוק א

לא יתקוף אותו. הוא למד לפתח את מידותיו ולשכלל את אישיותו. עמל התורה השכלי בנה בו אף את עמל המידות, שהלוא זוהי שלמות האדם.¹⁵

זוהי לשונו של הרב: **"על ידי היגיעה ועבודה שכלית מתעלה האדם למידות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קודש באהבה וחפץ לב... אבל הלימודים הנכנסים באופן קל, בלא יגיעה ועבודה כבירה, יישארו לעולם שטחיים וקפויים, עומדים מחוץ לנפשו של אדם הפנימית, ופועלים רק מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו"**.

אם כן, פירושם של דברי חז"ל הוא: במי תמצא **"חמאה של תורה"** - במי תמצא את המשובח שבתורה? - בזה שנגמל משעשועי הילדים, בזה שהשליך אחריו את הציורים ואת משחקי הילדות. הלוא ישנם אנשים שגם בבגרותם הם משחקים במשחקי מחשב! הדבר מפליא: כיצד אנשים חכמים מרשים לעצמם להעביר את זמנם במשחקי מחשב, במקום להפעיל את מוחם, שזו תפארת האדם? אנו נקראים לחדול מלהיות ילדים, לא להיוותר רדודים עם חלב אמנו על שפתינו...

אם כן, עמל התורה, ששיאו הוא בלימוד העיון, הוא תכלית בריאת האדם על ידי היוצר, במטרה להביאו לשלימות במעשיו, לשלמות במידותיו ולאהבת ה'. זוהי הדרך לשלימות ולהתדמות לבורא - כך האדם הוא נותן ולא מקבל, אינו מנצרכי צדקה אלא מן הנותנים.¹⁶

"ברוך... אשר נתן לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו" - **"וחיי עולם נטע בתוכנו" היא תורה שבעל פה**¹⁷.

התוספות והרמב"ן, אלו העובדים עבודה קשה בפרך, עבודת פרך שכלית.¹¹

"ואף הקדוש ברוך הוא כרת ברית עם ישראל שלא תשכח תורה שבעל פה מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות... ולפיכך קבע הקדוש ברוך הוא שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה... ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמתה". מלחמתה של תורה זהו המאפיין ישיבה. ישיבה היא מקום של מלחמה - צעק על החברותא שלך, התווכח איתו על האמת. לא במטרה לנצח את אותו בויכוח, אלא מתוך איכפתיות לברר מהי האמת בסוגיה. בכל מקום אליו תלך יטריד אותך מהו הפשט בדברי ראשון זה או אחר, במשך כל היום ילווה אותך הניסיון לעמוד על דבר ה' הצפון בדברי הגמרא.

"כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון"

בעניין זה ישנה גמרא מופלאה¹²: **"במי אתה מוצא חמאה של תורה? במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה"**. החמאה היא מיטב החלב. מעל החלב מצטברת חמאה, אותה מסננים ומוכרים יותר ביוקר. כאשר אדם **"מקיא חלב שינק משדי אמו"**, מנער מעצמו את שאריות הילדותיות שעוד נותרו בו - אזי יזכה הוא לכתרה של תורה.

מפרט זאת הרב זצ"ל ב'עין איה'¹³: ישנם פדגוגים, אנשי חינוך, הרוצים להקל את עול הלימוד, ולכן מנגישים את הלימוד על ידי סרטונים, טבלאות או ציורים, על מנת שלא יאלץ הלומד לעמוד קשות. אולם, זהו דבר מוטעה. הלימודים שביכולתם להשפיע על האדם לשנות את נפשו להיות אדם עליון יותר¹⁴, אדם בעל מידות טובות ויראת ה', הם הלימודים שבאים ביגיעה ובעבודה שכלית. כאשר אדם עמל לבנות את אישיותו הוא יתרגל לנהוג כך גם ביחס למידותיו ויתעלה למידות נעלות. גם אם אשתו או הילד שלו ירגיזו אותו הוא לא יתפרץ עליהם; גם אם מישהו יכעיס אותו הוא

¹¹ עיין זוהר, פנחס, דף רכט, עמוד א: **"וימררו את חייהם בעבודה קשה - דא קושיא; 'בחומר' - דא קל וחומר, 'ובלבנים' - בלבון הלכה"**.

¹² ברכות, דף סג, עמוד ב

¹³ שם, פרק ט, אות שדמ, עמודים 296-297 (במה' תשס"ז)

¹⁴ עיין אגרות חזון איש (חלק א, אגרת יג): **"ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה, הוא הולך בין אנשים ונדמה כבן אדם. אבל באמת הוא מלאך הדר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות ומרום על כל תהלה"**.

¹⁵ עיין פלא יועץ, ערך עמל: **"עמל זה כלל גדול בתורה אשר בו תלוי כל קיום התורה וכל היהדות, כי אדם לעמל יולד על התורה ועל עבודת השי"ת כי מה יתרון לאדם בעמלו שיעמול תחת השמש, אשרי מי שעמלו בתורה לכוף את יצרו ולמשוך ידו ולברוח מכל צד נדנדוד עבירה... ולקיים כל דבר טוב... ובדאי הגמור שגם אברהם יצחק ויעקב ומשה רבינו וכל קדושים היה להם יצר הרע כמונו כמוהם אלא שע"י עמל ויגיעה רבה כפו את יצרם לידבק ביוצרם עד שלבסוף נהפך להם לאוהב ונעשה מרע - ריע"**.

¹⁶ עיין עוד תפארת ישראל, פרק ג: **"האדם הזה לא נברא בשלמותו האחרון, והוא נברא להוציא שלמותו אל הפעל, וזה 'אדם לעמל יולד', שהוא נולד ונמצא אל תכלית העמל... תמיד יהיה עמל להוציא שלימותו אל הפעל, וזה שלימותו האחרון... כי האדם על זה נברא, שיוציא אל הפעל כח הדברי השכלי, שהוא שכל התורה"**.

¹⁷ טור, אורח חיים, סימן קלט